

BARTÓK ALKOTÓMUNKÁSSÁGA A MAI SZLOVÁKIA TERÜLETÉN

Bartókot a mai Szlovákia területéhez számtalan kapcsolat fűzte magánjellegű, tudományos, népdalgyűjtő és művészi szempontból egyaránt.

Vázlatosan áttekintve ezeket a kapcsolatokat, elsőként a családi, illetve magánjellegű szálakat éttekintve édesanyját, Bartók Bélánét, született Voit Paula szükséges megemlíteni, kinek elődjei a régi tősgyökeres pozsonyi családok közé tartoztak. A következő családi vonatkozású kapcsolat második felesége, Pásztory Ditta révén jött létre, aki rimaszombatból származott. Bartók iskolás évei is a mai Szlovákia fővárosához, Pozsonyhoz kötődnek, ahol édesanyjával és testvérével először 1892-ben telepedett le, majd egy év megszakítás után 1894-ben. Bár Bartók lakhegye később Budapest lett, gyakran látogatott Pozsonyba édesanyjához. Az ifjú Bartók középiskolai tanulmányait a pozsonyi Királyi Katolikus Gimnázium diákjaként végezte, ahol 1999-ben érettségizett és így zenei fejlődésének jelentős korszaka is Pozsonyhoz fűződött. Ide kötötte Bartókot továbbá egyik legkedvesebb barátja és egyben az 1907/8-as tanévben akadémiai növendéke, a nála négy évvel fiatalabb Albrecht Sándor. Rajta kívül még két szlovákiai növendéket tanított, nevezetesen Gáfforné Magyar Ilonkát és Németh István Lászlót, szlovák néven Németh-Samorfnsky. Ez utóbbinak köszönhetően Bartók több alkalommal is fellépett Pozsonyban, közös hangversenyeken a Toldy Kör férfikarával, a későbbi Bartók Béla Dalegyesülettel. A személyes jellegű kapcsolatok közül, bár ezek döntő mértékben a néozene gyűjtés terén képviseltek munkakapcsolatokat, említést érdemel mindenekelőtt Anton Baník a Matica slovenská irodalmi archívumának vezetője, Viliam Figuš-Bystrý szlovák zeneszerző és pedagógus, Miloš Ruppeldt zeneszerző, pedagógus és dirigens.

Bartók alkotómunkásságának egyes területeit nem célszerű szétválasztani. A népzene kutatás, a tudományos munka, a zeneszerzői tevékenység, a zongoraművészi pályafutás és nem utolsósorban a pedagógiai munka egyenrangú értékeket képviseltek életében és ezek szorosan összefüggnek. Hiszen a népdalokat nemcsak lejegyezte, tanulmányozta, rendszerezte, de azokat feldolgozta, műveiben idézte, amelyeket továbbá hangverseny-pódiumokon előadott és népszerűsített, valamint pedagógiai munkályaiban továbbadott. Ezért fontos szót ejteni Bartók zongoraművészi, népzene kutatói, zeneszerzői munkásságáról egyaránt.

A diákhangversenyeken kívül zongoraművészként tizenkilenc alkalommal szerepelt a mai Szlovákia területén, pontosabban Pozsonyban, Kassán,

Eperjesen, Losoncon, Rimaszombatban, Komáromban, valamint az akkori Csehszlovákiában és a mai Csehország területén háromszor Prágában és egyszer Brünnben. Pozsonyban kilenc alkalommal lépett pódiumra, melyek között találunk egész esti hangversenyt, kamaraestet, szerzői estet és zenekari fellépést egyaránt. Itt 1904-ben három alkalommal, majd 1906-ban két alkalommal szerepelt. Erre az 1906-os novemberi hangversenyre már abban az időben került sor, amikor Bartók a népdalgyűjtés munkálataival foglalatoskodott, ami komoly időt igényelt és gyakorlásra nem maradt elég ideje. Bartók erről Dietl Lajos barátjához címzett levelében tett említést:

Jelenleg Pozsonyba kényszerített a Tulipán liga... Nagyon kelleniül jött ez a szereplés. Fél év óta alig zongoráztam valamicskét, most két hét óta ugyancsak neki kellett látnom, hogy ujjaimat az ismert értéktelenségek eljátszására kényszerítsem. Gömör megyébe, a híres Gerlice pusztára vitettem zongorát. Sehogy sem izlett a gyakorlás- a rosseb egye meg! Szerettem volna minél több dalt gyűjteni. Igy 3 hét alatt mindössze 150-et tudtam lekottázni esténként a tót falvakban. 80-at meg lefonografáltam. Roppant érdekes dolog ez a fonografálás.

Bartók a szóban forgó hangversenyen Sándor Erzsébettel, az Operaház kiemelkedő tehetségű énekesével lépett pódiumra, valamint zeneszerzőként a Rapszódia zongorára című művével mutatkozott be. A hangversenyen, amelyen egyébként Apponyi grófné, az akkori kultuszminiszter felesége is részt vett a hangverseny védnökeként, éppen ez a mű váltotta ki a közönség nemtetszését. Bartókot ez olyannyira elkeserítette, hogy a szlovákiai hangversenyfelkéréseket hosszú ideig elutasította és 1920-ban, tehát tizennégy év után tért vissza a koncertezés szándékával. A szünetet követő koncert kuriózuma, hogy a kudarcot vallott Rapszodiát vitte ismét pódiumra, ez alkalommal kézzongorás változatban Albrecht Sándorral, amely immár elnyerte a pozsonyi közönség tetszését. Egyébként e mű zongora-zenekari változatának bemutatójára öt évvel később került sor, szintén Pozsonyban. A továbbiakban még két alkalommal lépett fel Bartók a mai szlovák fővárosban, mindkét alkalommal a Toldy kör, illetve a Bartók Béla Dalegyesülettel közösen, Németh István meghívására. Fontos e két hangversennyel kapcsolatban megemlíteni az 1926. november 21-én megtartott Bartók-Kodály estet, amelyen a férfiak többek között Bartók Magyar népdalok, valamint Gyermeknek zongorasorozatából adott elő kórusra átírt részeket. Ezeket a műveket Németh István László dolgozta át és Bartók lektorálásával és engedélyével mutatták be.

Erről Bartók levélrészlete tanúskodik 1926. szeptember 12-i keltezéssel:

Kedves Németh!

Mellékelve küldöm az ígért 4 dalt. Levele közben megérkezett: azt hiszem, bajos volna az újabb átíratokat hozzám juttatni, legfeljebb postán. Ha nem jön semmi sem közbe, okt.2-án vagy 3-án Pozsonyba érkezem néhány napra,

nem volna-e túl késő, ha csak akkor nézném át? A most mellékelt 4 dalról akkor majd beszélgethetünk. Most csak azt szeretném közölni, hogy a partitúrát majd előadás után visszakérem. A Toldy-kör férfikara ezt a művet bárhol és bármikor előadhatja, csupán az a kérés, hogy a kótaanyagot ne kölcsönözze más énekkarnak./.../

Nagyon örülnék, ha sikerülne ez a koncert, legalább hallhatnám ezt a 4 dalt, amelyen olyan lényegesek a változások, hogy szinte új műnek lehet őket tekinteni./.../

Bartók ezen az esten saját művei közül a Karácsonyi énekek - Colinde I.sorozatát, I.Siratóéneket és a Három burleszkot adta elő, valamint Kodály op.3-as Zongoradarabjaiból válogatást.

A szlovákiai hangversenyek közül a kassai szereplések is jelentősek. Ezek között szerepelt egy kamarasest Waldbauer Imre hegedűművésszel, egy Basilides Mária énekesnővel, két szülő hangverseny, valamint az utolsó koncertre 1939-ben került sor Zathureczky Ede hegedűművész és Dohnányi Ernő zongoraművész közreműködésével, melyet a Magyar Rádió is közvetített. Szólóestet továbbá Bartók Komáromban, Losoncon és Rimaszombatban tartott, az egyetemes zongorairódalom mellett saját műveit is a közönség elé tárva. A két eperjesi hangverseny, melyekre 1926-ban és 1930-ban került sor sajnálatos módon nem lelhetőek fel dokumentumok. A hangversenyek nem mindig zökkenőmentes, sőt problémákkal teli lefolyásról viszont jónéhány gondolat, írás is található. Bartók az 1923-as Waldbauer Imrével megtartott kassai szonátaestjükéről, melyen többek között Bartók 2. Hegedűszonátáját is bemutatták, egy édesanyjának címzett képeslapon a következő szavakkal számolt be:

Végre-óriási kalamitások után - sikerült megtartani itteni hangversenyünket. Vízumot csak állutakon kaptunk, itt 20 perccel a hangverseny előtt jöttek hivatalos személyek és be akarták tiltani a hangvereny, mert valami ministerstvó-i /minisztériumi/ engedély hiányzott, végre kegyelemből még az egyszer és utoljára engedélyezték. A pódium olyan rozoga volt, hogy szék, zongora, pult csak úgy lejtették a táncot a legkisebb mozdulatra. A zongora mellé alig fért a lapozó széke, úgy hogy állandóan hasba lökdöttem bal könyökömmel. A pódiumhoz hiányzott a feljáró lépcső, rögtönöztek egyet szék-ből és egy fehérre festett konyhasámliból, ezen lejtettünk fel és alá Waldbauer és én köz-örömrre. A program egészen hibásan volt nyomtatva - mert közben elveszett egy levél... A pódium rosszul volt világítva, szegény lapozó alig olvashatta a kottákat, az én szonátámnál Imrének is kell vagy négyszer lapoznia, ami lépteinek nagy nyikorgása és a pódiumnak még fokozottabb ingása közepette történt meg valamennyiszser. Imre szonátámban egy helyen elfelejtette lennani a szordínót - szólt a hegedű véknyan- véknyan-véknyacsckán és veszedelmesen közeledett egy F, sőt FF hely: Jesszus Márja, mi lesz itt! gondoltam és végre rá kellett hogy kiabáljak: le a szordínóval!

Mindennek a koronája végül az volt, hogy a lapozó leverte a kottámat a pult-ról és úgy szedegette fel a földről. Nahát én már közel jártam ahhoz, hogy hangos nevetésben pukkadjak ki. Még soha ilyen koncertem nem volt. De a terem is megtelt, taps is volt bőven...

A hangversenyekkel kapcsolatban még fontos megemlíteni Bartók csehországi fellépéseit is abból az okból kifolyólag, hogy bár ma már az önálló Csehszlovákiáról és Szlovákiáról beszélünk, az általunk tárgyalt időszakban e két ország még a közös Csehszlovákiát képviselte. Bartók szereplései és a művei iránt tanúsított kapcsolat némileg különbözött a két terület között. Míg Szlovákia területén mindenekelőtt a zongoraművészt ünnepezték, Csehországban a „forradalmár zenész” is teljes mértékben megnyilvánulhatott. Ennek bizonyítéka például az 1906-os Pozsonyban bemutatott Rapszódia kudarca, amely ráadásul még jelentős mértékben Liszt műveinek hatását tükrözi és nem Bartók sajátos népzenei alapuló nyelvét képviseli. Az 1924. február 5-én nagy sikerrel megtartott komáromi hangversenyt összefoglaló tudósításban a Komáromi Lapok 1924. február 7-i számában a következő elgondolkodtató gondolatokat olvashatjuk:

...Hogy technikai tudása, finom árnyalatokig kifejező billentyűzése, tökéletes pedálozása mily fölényes, azt ilyen magas ívelésű pályán levő művésznél említenünk sem szükséges. Előadásbeli kvalitásai a legmélyebb hatással voltak a hallgatóságra...

De ha megkülönböztettük Bartókban az előadóművészt a zeneszerzőtől, akkor szólnunk kell még saját szerzeményeiből előadott darabjairól is. Ez a nehezebbik része beszámolónknak, mert ebben még a zeneértők részéről is nagy ellentmondásokkal találkozhatunk... Bartók zeneszerzői stílusa a huszadik század forrongó művészeti evolúciójának egyik friss és érdekes hajtása az új irányoknak mindig idő kell, hogy általánosakká, elfogadottakká lehessenek... nekünk még igazán a szerző saját előadására van szükségünk, hogy megértsük azoknak a népies eredetű motívumoknak bizarr feldolgozását, érzelmesség nélküli hangulatát, hogy a természet reális ábrázolása a zenében is a régi szabályoktól, a harmónia, ritmus stb. eddig elfogadott módszereitől való kisebb-nagyobb eltéréséhez vezet... Azt viszont meg kell állapítanunk, hogy Bartók eredeti egyénisége a saját szerzeményei előadásának is érdekességet adott és egy-egy kimagasló hangulatképe, mint pl. "Este a székelyknél" ...azoknak tetszését is kiváltotta, akik a legkevésbé értenek egyet a klasszikus iskola elhagyásával.

Álljon itt még egy kiváló példa Bartók zeneszerzői munkássága elismerésének szlovákiai kérdésességére. 1927. március 16-án a pozsonyi Kormány-palatóban került sor Bartók I. vonósnégyesének bemutatójára a Waldbauer-Kerpely vonósnégyes előadásában. Középutat szinte nem ismerve a közvélemény e műhöz vagy teljes egészében elutasító, vagy egyértelműen méltányoló véleményt, pozitív hozzáállást tanúsított.

...a hangverseny lefolyása zavartalan volt, csak a szünetekben és az egyes tételek közt zsongott föl a szenvedélyes pro és contra vélemények kórusa: azonban letagadhatatlan, hogy itt olyasvalami történt, ami kihozta sodrából a tisztos pozsonyi publikumot. Voltak olyanok, akik megbotránkozva jelentették ki, hogy amit Bartók összekomponált, az örület, aki őt dicsérni meri, az megtevélyedett szegény ember, akit sajnálni kell, mások meg félve bár, de el nem nyomhatóan úgy érezték, hogy egészen különleges művészi élményt kaptak... írta Mezei Gábor a pozsonyi Híradó 1927. március 20-i számában. Cikkének további részében elítélte a pozsonyi közönséget konzervatívságáért, szűk zenei látóképességéért a modern zene, így Bartók műveinek szántszerűes bojkottálásáért, megbotránkoztató reakciójukért, amelyet Bartók I. vonósnygyese hozott a felszínre.

“...tanácstalanul és megdöbbenve állanak az egész világon elismert művek előtt, nem tudnak se ki, se be és temperamentumuk szerint vagy kacskaringós jó vidéki káromkodásba kezdenek az új ármányos nagyvárosi bolondság ellen, vagy amint azt néhányan most is megtették, felháborodásukban csapat-papot elhagyva, futamodásnak erednek, otthagya a „nyavalyás“ Bartók muzsikát és inkább „gyerünk az Astória kávéházba cigányzenét hallgatni...” -fejezte be írását Mezei, amelyet a „szlovenszkói hangversenyközönség“ figyelmebe azzal a szándékkal ajánlott, hogy az illetékesek legalább gondolkodjanak el reakciójuk helyességén, illetve helytelenségén. Mindez egy hónappal azután zajlott le Pozsonyban, hogy a prágai közönség Bartók pantomimját, a Csodálatos mandarin-t ünnepelte. Azt a művet, amelynek az 1926. november 27-i kölni világbemutatója ellenséges sajtó- és szakmai kritikát váltott ki és amelyet 1945 előtt Magyarországon sem volt szabad bemutatni, sőt azután is csak megváltoztatva. Az ellenséges kritika alól a sikeres prágai bemutató viszont kivételt képezett.

„Bartók némajátéka egy prágai színházban

Szombaton mutatták be a Neues Deutsches Theaterben Bartók Béla pantomimját, A csodálatos mandarin-t. A darabot együtt adták Dohnányi Pierette fátyola című pantomimjével, amely már régebben szerepelt a színház műsorán és most újonnan tanulták be. Bartók alkotása rendkívül mély hatást tett és viharos tetszést aratott. Az egész sajtó kiemeli Bartók újszerűségét, zsenialitását, és tudását Sztravinszkijhez hasonlítja” - olvasható a Budapesti Hírlap 1927. február 23-i számában. A csehországi, illetve prágai kritikák szinte minden alkalommal nyitott és haladó szelleműek voltak Bartók műveivel szemben és nem csupán a zongoraművészt tisztelték, de a forradalmárt, az újító zeneszerzőt is látták személyében. Bartók műveit, akár az I. és a II. Zongorakoncert, a kamaraművek, a Táncszvit, vagy az imént említett Csodálatos mandarinról is volt szó, a csehországi közönség elismerésben részesítette.

A mai Szlovákia területén teljesített népdalgyűjtő utak eredménye, termé-
se is bőségesnek bizonyult Bartók számára, mind a magyar, mind a szlovák
népdalokat illetően. Rendszeres és módszeres felvidéki gyűjtéseit 1906-ban
kezdte meg a Gömör- megyei kisebb községekben, ahol több mint 200 dalt
jegyzett le. Itt a Gömör-megyében ismerkedett meg Bartók a szlovák népzene
jellegzetes modális hangsoraival, így a líd és a mixolíd hangsorokkal, ame-
lyek később zenei nyelvének egyik legjellegzetesebb vonásává, alapjává vál-
tak. Zeneszerzőként e hangsorokat első alkalommal 1908-9-ben próbálta ki a
Gyermekeknek című sorozat 3. és 4. kötetében, a szlovák népdalfeldolgozá-
sokban. A mai Szlovákia területén Bartók 1918-ig folytatta a népdalgyűjtést,
mégpedig Nyitra-, Komárom- és Hont-megyében, valamint Zólyom-
megyében a Garam folyó folyásának északi részén. Bartók kezdetben nem
gyűjtött intenzíven. 1906-1913 között megközelítőleg 730 szlovák népdalt
gyűjtött. Ezidőben viszont behatóan tanulmányozta a *Szlovák Dalok*
/Slovenské spevy/ című kiadványt, mely értékét különösen nagyra tartotta.
1910-ben az említett kiadvány szerkesztőségének Bartók felajánlotta kiadásra
az addig összegyűjtött 400 népdalát. Bár erre nem került sor, a kiadást to-
vábbra is szorgalmazta és a szlovák népdalgyűjtést folytatta.

Bartók a szlovákiai gyűjtőmunkát bemutató és összefoglaló *Szlovák nép-
dalok* című tanulmányában adott kimerítő választ arra, miért látta fontosnak a
más népek zenéjének tanulmányozását is:

*„...semmiképpen sem elegendő tudományos vizsgálódásaimhoz, ha csak a
magyar anyagot ismerem meg, hanem elengedhetetlen, hogy legalább még a
környező népek anyagát is beláthatóan megismerjem. Ezért fogtam hozzá
még 1906-ban a szlovák népzene gyűjtéséhez is, s azt hosszabb megszakítá-
sokkal egészen 1918-ig folytattam. Az ekkor bekövetkezett politikai és gazda-
sági változások azonban véget vetettek egész gyűjtőmunkámnak.*

1906 és 1910 között Bartók minden évben ellátogatott a Felvidékre, főleg
Nyitra-megyében gyűjtött, mindenekezlött szlovák népdalokat. E vidéken na-
gyon eredményes munkát végzett, hiszen Darázs községben 134 dallamra,
míg további mindössze két faluban, nevezetesen Felsőelefánton és
Tökésújfaluban további 90 dallamra tett szert. A gyűjtőutakat bemutató érté-
kes fényképdokumentációt is épp itt, Nyitra-megyében kezdte gyűjteni.

Bartók 1910-ben figyelmét a szlovákiai magyar népdalok és dallamok
felé fordította. Előbb márciusban a Csallóközben található Nagymegyeren
gyűjtött. Itt 94 dallamot sikerült rögzítenie, melyekkel kapcsolatban tekintet-
be veendő, hogy mind új dallamként szerepelt, tehát előbből ismert dallamot
már nem jegyzett le. Ezek között sajátosan magyar dallam 7 volt, köztük 5
régí és 2 új stílusú, valamint 87 vegyes osztálybeli dallam. Néhányat említve
közülük ismertek pld. a *Hej sárelő, Pozsony alá hogy menjek, Hopp ide tisz-
tán, Megfogtam egy szúnyogot*. Bartók e népdalok elemzése folytán rámuta-
tott arra a tényre, hogy „többé-kevésbé észrevehető idegen befolyás, főként

cseh-morva-tót". Nagymegyeren sikerült meglelnie azt a mindössze 25-30 dallam közé sorolható népdalt is *Be van kenderes kerítve* címmel, amely egyike az ezer évvel ezelőtti népvándorlás útjelzőinek. A további kutatások során arra is fény derült, hogy ez a dallam több ezer kilométerre e vidéktől nogáj-tatár szöveggel még ma is él *Iran bahyn damy usztem*, azaz Irán kertjéből jöttem én címmel.

E felfedezést az októberi élményekben gazdag ipolysági hangszeres muzsikálás rögzítése követte, amelynek hírért még Móra Ferenc is népszerűsítette a Honti Igricek című művében. Bartók e élményről a következőképpen számolt be:

...Hívásra össze is gyűlt vagy 10 túlkös és 5 dudás- egynémelyikük egyszemélyben mind a kettő. Micsoda látvány: amint összes kanász - készségeikkel felszerelve vonulnak fel: cifra szűr a vállukon, hónuk alatt a díszes duda, kezükben a túlok, a remekbe kivert kanászsutor. Aligha fogunk még valaha együtt 5 dudást látni, és Ipolyság piactere sem fog egyhamar olyan dudálást hallani, amelyet ezek akkor rendeztek. A munka komolyabb része persze a verseny után következett, amikor a túlkösök és dudások egyenként kerültek a fonográf elé... .

A nagymeyeri és ipolysági gyűjtés hangszeres zenéjét Bartók zenetudományi és zeneszerzői munkájában is /ez utóbbi mindenekelőtt a Tizenöt magyar parasztdalban tükröződik/ jelentős mértékben felhasználta. Zenetudományi cikksorozatot írt a hangszeres zene vizsgálatairól. 1911-12-ben jelent meg az *Ethnografia* című kiadványban *A magyar nép hangszerei* publikációja két részben, melynek 1.része a *Kanásztúlkökkel* kapcsolatos témát tárgyalja, a 2.rész pedig a *Duda* problematikáját. A következő jelentős tanulmány a *Zeneközlönyben* látott napvilágot négy részben a *Hangszeres zene folklórja Magyarországon* címmel.

Munkáját Bartók Szlovákiában rövidebb megszakítással 1914-ben folytatta, de ekkor kizárólag már csak szlovák népdalokra összpontosítva. Előbb Hont megyében gyűjtött, majd 1915 tavaszán Zólyom megyében, valamint augusztusban Besztercebányáról elindulva a Garam völgyének falvaiban végezte népdalgyűjtő munkáját, melynek ezidőből több mint 400 lejegyzett dal lett az eredménye. Összességében a Garam menti 1915-ben és 1916-ban végzett népdalgyűjtő munkának csaknem 1800 szlovák melódia lett az eredménye. Ezen a vidéken Bartók mind mennyiségi, mind minőségi szempontból szinte kimeríthetetlen gazdagságú és értékű zenei forrásra bukkant. Említést érdemel külön Pónyik község, ahol Bartók egy 40-éves Zuzana Spišiaková nevű asszonytól 507 dalt jegyzett le, további énekesektől pedig még több mint százat.

Láthatjuk tehát, hogy míg Bartók gyűjtőmunkájának első fázisában Szlovákia déli részeit látogatta, addig a későbbi időszakban a közép-szlovákiai, majd a kelet-szlovákiai és az észak-nyugati részekre összpontosította figyelt

mét, követve az eredeti szlovák népi hagyományok és ősi kultúra irányvonala-
tát. Így sikerült felfedeznie a szlovák népzene egyik legöregebb és egyben
egyik legértékesebb és leggazdagabb rétegét, a *valach* ősi pásztori kultúra
émlékeit. Ezek között a *valach* elnevezésű dalok között mindenekelőtt pász-
tordalok, betyárdalok találhatók, de ide sorolható számtalan lakodalmas, szé-
nagyűjtő és bölcsődal is. A legnagyobb részüket Zólyom-megyében, Gyetva
faluban és annak környékén gyűjtötte, ezért gyetvai daloknak is nevezhetőek.
Maga Bartók a *dervanská*, vagy a *gyetvai dalok* elnevezést használta. Ezeket
a dallamokat Bartók rendszerező és tudományos vizsgálataiban az ősi kárpáti
pásztori kultúra népzenei hagyományaira vezette vissza.

Fontos megjegyezni, hogy a népzene zenei anyagában és stílusában Szlo-
vákia északi, észak-nyugati és észak-keleti területein a legérdekesebb és sa-
játosabb, Bartók népzenei gyűjteménye viszont Szlovákia déli részéről is
nagyon színes és gazdag zenei anyagot tár elénk. A szlovák népdalgyűjtést
tárgyalva külön említést érdemel két község, mégpedig Egyházmárót
/Kostolné Moravce/ Hont-megyéből, ahol 339 melódiát jegyzett fel, illetve
Pónyik /Poniky/ Zólyom-megyében 639 melódiával.

A szlovák népzene rendszerezését Bartók ugyanazon módszerrel végezte,
mint a magyar népzene anyagát, hiszen az egységes összehasonlító munka
alapfeltételt képviselt. Az egyetlen különbséget az jelentette, hogy a népzene
osztályozásánál némileg háttérbe szorította a *történelmi-genetikai* kritériu-
mokat.

Összefoglalva, Bartók a mai Szlovákia területén 1906-tól 1918-ig összes-
ségében 3409 szlovák népdalt gyűjtött megközelítőleg 4000 szöveggel. Az
1918-as évet követően a komoly politikai konfliktusok következtében kény-
telen volt felhagyni a Szlovákiában folytatott népzene gyűjtő munkájával.
Népdalgyűjteménye a zenefolklorisztikai munka terén Szlovákiában különle-
ges jelentőséggel bír, ugyanis egy megfontolt és pontosan felépített munka-
folyamat eredményét tükrözi úgy az egyenes helyi dokumentációban, mint az
analízisben, rendszerezésben és a kiadói munkálatokban is. Annak ellenére,
hogy Szlovákiában ezidőben a népzene gyűjtő munkának már hagyománya
volt, hiszen 1900-ig megközelítőleg 5000 melódiát jegyeztek fel, Bartók
edíciós munkája és módszere a szlovák zenetudomány és folklorisztika részé-
re a mai napig az egyik legjelentősebb és legaktuálisabb pontja. Kiegészítés-
ként és az egységes kép érdekében említendő még, hogy a szlovák népzene-
nek a mai napig 35 000 feljegyzett melódiája és több mint 15 000 hangzó
anyaga van rögzítve, amelyből 7 500 melódiája került megjelentetésre.

Népdalgyűjtőmunkájának eredményeit Bartók tudományos publikációk-
ban is a nyilvánosság elé tárta, valamint számos értékes információban gaz-
dag előadásban, melyeket többek között Prágában 1928-ban és Pozsonyban
1931-ben tárt hallgatóság elé. A szlovák népzeneről végzett vizsgálatairól
jelentős mértékben az 1934-es kiadású *Népzene és a szomszédos népek*

népzeneje című publikációban számolt be, de mindenekelőtt a *Szlovák népdalok* című tanulmányában, amely összességében 3223 Bartók által lejegyzett, rögzített melódiát tartalmaz. Ide sorolható az a 145 dal is, amelyet Bartók fonográf felvételtől kottázott le Vikár 1903-1907 között végzett Garammenti gyűjtéséből, továbbá 113 lejegyzés Kodály feldolgozásaiból és 73 dal Anton Baníktól, a Matica slovenská irodalmi osztályának főkönyvtárosa munkájából. E terjedelmes tanulmányt Bartók három kötetben dolgozta fel, amelyek a szerző élete folyamán sajnos nem letek kiadóra. Az első kötet 1959-ben látott napvilágot a Szlovák Tudományos Akadémia Népzenei osztályának kiadásában, a második kötet 1970-ben, míg a harmadik kötet a tárgyalások és igyekezetek ellenére sem került mint a mai napig kiadásra.

Az összegyűjtött népdalok Bartók kompozíciós munkájában is kimeríthetetlen forrásként kaptak szerepet, a Szlovákiában gyűjtött magyar és szlovák népzénetét illetően egyaránt.

Szlovák népdalok forrásaira lelhetünk mindenekelőtt a következő művekben:

<i>Négy szlovák népdal</i>	1907	4 /1/ dallam
<i>Tizennégy zongoradarab</i>	1908	1 „
<i>Tíz könnyű zongoradarab</i>	1908	1 „
<i>Gyermekeknek 3. és 4. kötet</i>	1908-9	43 „
<i>Szlovák népdal</i>	1916	1 „
<i>Tót népdalok</i>	1917	4 „
<i>Négy szlovák népdal</i>	1917	4 „
<i>Falun</i>	1924	7 „
<i>Három rondó népi dallamokkal</i>	1916-1927	7 „
<i>44 Duó két hegedűre</i>	1931	13 „

A mai szlovákiai területén gyűjtött magyar népdalok azonosíthatók a következő művekben:

<i>Gyermekeknek 1. és 2. kötet</i>	1908-9	2 /Kodály gyűjtéséből/
<i>Négy régi magyar népdal</i>	1910-1912	1 dallam
<i>Tizenöt magyar parasztdal</i>	1914-1918	6 „
<i>Húsz magyar népdal</i>	1929	2 „
<i>44 Duó két hegedűre</i>	1931	2 „
<i>Mikrokozmosz</i>	1926-1939	1 /Kodály gyűjtéséből/

E röviden felvázolt és összegzett kapcsolatok egyértelműen bizonyítják, hogy Bartókot Szlovákiához számtalan szál fűzte, és ezek a kapcsolatok jelentős mértékben befolyásolták életét, pályáját és alkotótevékenységét.

Tisztelettel és hálaival adóztak és adóznak Bartók szelleme előtt mind a mai napig azok a személyek és intézmények alkalmazottai, akik Szlovákia területén írásokkal, hangversenyekkel, emléknappal, zenei találkozók, emléktáblák avatásával járulnak hozzá Bartók hírnevének öregbítéséhez, al-

kötésainak népszerűsítéséhez. Hiszen örömmel konstatálhatjuk, hogy jócskán akadnak ilyenek. Kézzelfogható eredménye ezen nemes célú igyekezetnek többek között a Pozsonyban, Komáromban, Ipolyságon elhelyezett emléktábla, a nagymegyeri Bartók-szobor, továbbá Csáky Károly Honti barangolások című könyvének Bartók Béla tájainkon fejezete, valamint Albrecht Sándor, Fábry Zoltán, Ág Tibor, Anton Baník, Vladimír Čížik, Oskar Elschek és még további szerzők, írók különféle publikációi. Említett érdemel a Szlovákiai Magyar Zenebarátok Társaságának háromévenkénti országos rendezvénye, a Bartók Béla Zenei Találkozó, továbbá a dunaszerdahelyi Bartók Béla Vegyeskar, a nagymegyeri Alapiskola, amely 1994 tavaszán vette fel Bartók nevét, illetve a Bartók Béla komáromi hangversenyének alkalmából megrendezett immár hagyományos hangversenysorozat és még számtalan emlékhangverseny, valamint különböző műfajú rendezvény. Mindez egyértelmű eredménye annak, hogy a szlovákiai közönség és a szakemberek táborának jelentős része jelszavuknak tekintik Kodály szavait, melyek szerint: *...Hadd jussanak Bartók művei oda ahova szánva voltak, az emberek szívébe!*

Dr.Csehi Ágota
Szlovákia

BARTÓK ES SZLOVÁKIA

Magánjellegű: édesanyja Bartók Béláné, született Voit Paula családja a régi tősgyökeres pozsonyi családok közé tartozott, valamint második felesége, Pásztory Ditta rimaszombati származású volt. A Bartók család Pozsonyban először 1892-ben telepedett le, majd egy év megszakítás után 1894-ben.

Diákévek: Az ifjú Bartók a pozsonyi Királyi Katolikus Gimnázium diákjaként végezte középiskolai tanulmányait, ahol 1999-ben érettségizett.

Tanítványai a mai Szlovákia területéről: Albrecht Sándor, Gáfforné Magyar Ilonka és Németh István László, szlovák neven Németh-Samorínsky. Ez utóbbinak köszönhetően Bartók több alkalommal is fellépett Pozsonyban, közös hangversenyeken a Toldy Kör férfikarával, a későbbi Bartók Béla Dalgyűjtemmel.

Zongoraművész: A diákhangversenyeken kívül zongoraművészként többször is szerepelt Pozsonyban, továbbá Kassán, Eperjesen, Losoncon, Rimaszombatban, Komáromban, valamint az akkori Csehszlovákiában és a mai Csehország területén Prágában és Brűnnben. Pozsonyban kilenc alkalommal lépett pódiumra, Kassán ötször, Eperjesen kétszer, a további említett városokban egy-egy alkalommal.

Népdalgyűjtés: A mai Szlovákia területén Bartók magyar és szlovák népdalokat egyaránt gyűjtött. Rendszeres és módszeres felvidéki gyűjtéseit

1906-ban kezdte meg a Gömör- megyei kisebb községekben, majd 1918-ig folytatta Nyitra, Komárom és Hont-megyében, valamint, a Garam völgyének falvaiban, Zólyom-megyében és összességében 3409 szlovák népdalt gyűjtött megközelítőleg 4000 szöveggel.

Tudományos feldolgozások: Az összegyűjtött népdalokat Bartók tudományosan is rendszerezte és vizsgálta. Munkája eredményeit tudományos publikációiban hozta nyilvánosságra, valamint számos értékes információban gazdag előadásban, melyeket többek között Prágában 1928-ban és Pozsonyban 1931-ben tart hallgatóság elé. A szlovák népzeneről végzett vizsgálatairól jelentős mértékben az 1934-es kiadású *Népzeneünk és a szomszédos népek népzeneje* című publikációban számolt be, de mindenekelőtt a *Szlovák népdalok* című tanulmányában, amely összességében 3223 Bartók által lejegyzett, rögzített melódiát tartalmaz.

Zeneszerző: Az összegyűjtött népdalok Bartók kompozíciós munkájában is fontos szerepet kaptak. Szlovák népdalok forrásaira lelhetünk mindenekeelőtt a *Négy szlovák népdalban* 1907-ből és 1917-ből, a *Tizennégy zongoradarabban*, a *Tíz könnyű zongoradarabban*, a *Gyermekeknek* 3. és 4. kötetében, a *Falun* című kórusműben, a *44 Duóban két hegedűre*, míg szlovákiai magyar dallamok azonosíthatóak a *Tizenöt magyar parasztdalban*, a *Gyermekeknek* 1. és 2. kötetében, a *Mikrokozmoszban*, a *Húsz magyar népdalban*.